

ОЛУННЬУ 23 КҮНЭ – АБА ДОЙДУНУ КӨМҮСКЭЭЧЧИЛЭР КҮННЭРЭ

Ытыктабыллаах Чурапчы улуунун олохтоохторо!

Эһигини барыгытын историческай суолталаах, судаарыстыбаннай бырааһынньыгынан – Аба дойдуну көмүскээччилэр күннэринэн «Чурапчы улууһа (сройуона)» муниципальнай тэриллии дьаһалтатын уонна улуус дьокутааттарын аатыттан итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Бу күн улуу сэрии бэтэрээннэригэр, бойобуой дьайыылар кыттыылаахтарыгар, Сэбилэниилээх күүстэр кэккэлэригэр сулууспалаабыттарга уонна сулууспалы сылдыааччыларга барба махтал бэлэтигинэн буолар. Кинилэри чизэтээгин, кинилэр албан ааттарыгар сүгүрүйүү үүнэр көлүөнэбэ үтүө холобур быһыытынан тиздирдиппиз.

Быыл улууска Сомоҕолууу сылын биллэрдибит. Бу сылы биллэри биһиз, улуус бары дьонугар-сэргэтигэр, дойдуннигэр сүнгэн патриотическай тыынга иитилиһигэр сүрүн сорултары туруорар.

Дойдубут Улуу устусурууатын ситимниир дирин суолталаах бырааһынньык бүгүн биһиги норуоту сомоҕолуур, түмэр күүстээх. Бу кэрэ бэлэ бырааһынньыгынан итиитик-истинник биэр дойдулаахтарбытын, ытык кырдыаҕастарбытын, бэтэрээннэрибитин, үлэһи айа-тута сылдыар дьоммутун эбэрдэлиибит! Сирдээҕи олохпутугар ил-эйэ, биэр санааланы, биэр сомоҕо буолуу эрэ баар буоллабына, оноруохтаах дьаһалаларбыт ситиһиллээхтэрэ, былааннаммыт үлэлэр түмүктэниэхтэрэ!

Хас биридди дьиз кэргэннэ туруктаах олобу, дьолу-соргуну баҕарабыт!

Андрей НОГОВИЦЫН, «Чурапчы улууһа (сройуона)» МТ баһылыга,
Афанасий ЗАХАРОВ, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ.

Новости республики

Путин поручил Правительству РФ принять новую программу развития сельских территорий

государственной и муниципальной поддержки сельского хозяйства путём дифференциации мер, созданию Фонда поддержки агропромышленного производства, консолидации активов хозяйствующих обществ и цифровизации сельского хозяйства.

В Якутии в рамках региональной государственной программы «Развитие сельского хозяйства и регулирование рынков сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия на 2012 – 2021 годы» реализуется подпрограмма «Устойчивое развитие сельских территорий на 2014 – 2017 годы и на период до 2020 года».

Среди приоритетных задач данной подпрограммы – повышение уровня комплексного обустройства населённых пунктов, расположенных в сельской местности, объектами социальной и инженерной инфраструктуры; удовлетворение потребностей сельского населения, в том числе молодых семей и молодых специалистов, в благоустроенном жилье, реализация проектов комплексного обустройства площадок под компактную жилищную застройку в сельской местности и проектов местных инициатив граждан, проживающих в сельской местности.

Пресс-служба Главы Республики Саха (Якутия) и Правительства республики Саха (Якутия).

Во время оглашения Послания Федеральному Собранию РФ президент России Владимир Путин поручил Правительству РФ принять новую программу развития сельских территорий.

Новая программа должна заработать с 1 января 2020 года.

Одной из основных задач новой программы должно стать повышение качества жизни селян, тех, кто трудится на селе.

Напомним, Глава Якутии Айсен Николаев 11 декабря подписал указ «О стратегических направлениях развития сельского хозяйства Республики Саха (Якутия)», в котором определил приоритетные цели развития сельского хозяйства республики до 2024 года. Глава поручил уделить особое внимание повышению эффективности

БЭЛИЭ КҮННЭР

Олунньу 22 күнүгэр САССР норуодунай артыыһа Тарас Павлович Местников төрөөбүтэ 115 сыла туолла.

Олунньу 23 күнүгэр Саха норуодунай суруйааччыта Семен Андреевич Попов – Сэмэн Тумат 75 сааһын туолар.

Ытыктабыллаах Саха сириг олохтоохторо! Күндү биэр дойдулаахтарым!

Эһигини Аба дойдуну көмүскээччилэр күннэринэн итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Олунньу 23 күнэ – барыгытын сомоҕолуур үгэс буолбут бырааһынньык. Бу күн биһиги Ийэ дойдубутугар эйэлээх олобу көмүскүүргэ өрүү бэлэм модун санаалаах дьоммутун чизэтиибит.

Төрөөбүт дойду көмүскэлэ, байыаннай сулууспа – үйэлэр тухары бочуоттаах эбэһинэс. Россия Федерациятын Сэбилэниилээх күүстэригэр олохторун анаабыт дьону норуот ытыктыыр.

Бүгүн биһиги араас кэмнэргэ Ийэ дойдубут кыраныыссатын көмүскээн, биһиз эйэлээх олоххо олорор, үлэлиир, оҕолорбутун этэннэ улаатыннарар, сана күнү үгэс көрсөр кыабы биэрбит хорсун буйуттарбытын кэрэстиибит. Билинни ыччат Аба дойду Улуу сэриитигэр Ийэ дойдубутун өстөөх халабырдыттарыттан көмүскэбит эһэлэрин, хос эһэлэрин хорсун быһыыларын махтана, кизин тутта ахтар. Соторутааҕыта дойдубутун Афганистантан Сэбизскэй сэриилэри таһаары 30 сылын бэлэтиэтибит. Оччотоогу уоттаах кыргыһылар, сэбилэниилээх халсыһылар кыттыылаахтарын, бэтэрээннэри уонна саппааска сылдьар байыаннай сулууспалаахтары эбэрдэлиибит.

Аба дойдуну көмүскээччилэр андаҕарга, сулууспаҕа, төрөөбүт дойдуга өрүү барииһилээхтэр, модун санаалаахтар.

Биһиги бэтэрээннэрибит нэһилиэстибэлэрин харыстыыр, ханатар, норуотпутун көмүскүү ытык изэстээхпит, дьиз кэргэммитигэр тулхадыйбат тулаһын, эрэһээх эркин, бөбө тирэх буолуох тустаахпыт.

Күндү дойдоттор! Билинни ыччат аҕаларбыт, эһэлэрбит, хос эһэлэрбит үгэстэрин салгыахтара диэн эрэнэбин. Эһизэ барыгытыгар чэигин доруобуйаны, алаһа дьизэбитигэр сылаас сыһыаны, ил-эйэни баҕарабын! Өрүү эйэлээх халлаан турдун! Бырааһынньыгынан!

Айсен НИКОЛАЕВ,
Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана.

Убаастабыллаах сэрии, тыыл, бойобуой дьайыылар бэтэрээннэрэ, Чурапчы улуунун олохтоохторо, ыалдьыттар!

Быыл Сэбизскэй байыаннай Сэбилэниилээх күүстэр Афганистан территориятыттан тахсыытара 30 сыла туолла. Аба дойду Улуу сэриитигэр, кэлэн буолталаабыт байыаннай дьайыыларга Чурапчы улуунун ньургун уопаттара хорсундук кыргыспытара. Куттанан чугуруйуу, таннарыгы бизни таһаарбаттаахтара. Ону улуус кинигэр, хас биридди нэһиликтэргэ биэр дойдулаахтарбыт албан ааттарыгар аһаммыт өйдөбүннүк пааматынньыктар, сквердэр, мусойга хараллан сытар матырыйааллар, экспонаттар кэрэһилиллэр.

Байыаннай комиссариат үлэтигэр Чурапчы улуунун уонна нэһиликтэрин дьаһалталара, оскуолалар кэлэктииптэрэ күүс-көмө, тирэх буолаллар. Үбүлүйдээх сылыннан ытык изэстэрин чизэстээхтик толорон кэлбит ытыктабыллаах сэрии, тыыл, бойобуой дьайыылар бэтэрээннэрин, аармыйаҕа сулууспалаабыт уонна күн бүгүн сулууспалы сылдыар саппааттары, үүнэн иһэр ыччаты Аба Дойдуну көмүскээччилэр күннэринэн уонна Сэбизскэй байыаннай Сэбилэниилээх күүстэр Афганистан территориятыттан тахсыытара 30 сылыннан Ил Түмэн, байыаннай комиссариат, бойобуой дьайыылар бэтэрээннэрин ааттарыттан итиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Тус олоххутугар, дьиз кэргэннитигэр нус-хас олобу, этэннэ буолууну, кытаанах доруобуйаны, эйэлээх ыраас халлааны, дьолу-соргуну баҕарабыт!

Семен НИКИТИН,
Ил Түмэн дьокутаата, саппаас халытаана,
Николай АНДРЕЕВ,
подполковник, Таатта уонна Чурапчы улуустарын
байыаннай хамыһаара,
Илья БЕРЕЗКИН,
улуустаабы бойобуой дьайыылар бэтэрээннэрин
түмсүүтүн бэрэссэдээтэлэ.

Саха норуодунай суруйааччыта С.А. Попов — Сэмэл Тумат 75 сааһын көрсө

Эбэрдэ!

Ытыктабыллаах биир дойдулаахпытын, Саха норуодунай суруйааччытын, Г.А. Ойуунускай аатынан Судаарыстыбаннай биризмийэ лауреатын Семен Андреевич Попову — Сэмэл Туматы 75 сааскын туолбут өрөгөйдөөх үбүлүөйүнэн Чуралчы улуунун дьаһалтатын, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин, Чуралчыг дьонун-сэргэтин аатыттан итиитик-истинник эбэрдэлибим!

Эн айымнылаах үлэ аартыгар суруйааччы, тылбаасчыт, поэт, публицист быһыытынан тус суолун — искин хаалларбыт дьонун үлэлэргин сыаналыбыт, кизэн туттабыт. Уусуран айымныларын үлэлээхтэр, аабааччы кизэн арангыгаар биһирэнэллэр, сыл-хонук, кэм — кэрди аастабын айы суолталара өссө улаатан, дүрүнээн иһиэхтэрэ, үүнэр көлүөнэ дьонун бэлэбинэн буолуохтара.

Ытыктыыр киһибиһиз айымнылаах үлэсэр үрдүктэн-үрдүк ситиһиһлэри, өссө да сана, сонун айымныларын суруйан-бичийэн норуокка, аабааччыларга бэлэхтии тур! Суруйар бөрүөн сыллаабатын, айар үлэн чэчири турдун! Киһи мас курдук кытаанах доруобуйаны, тус олохтор дьолу-соргуну!

Эбэрдэни кытта
Андрей НОГОВИЦЫН,
Чуралчы улуунун баһылыга,
Афанасий ЗАХАРОВ,
улуус дьокутааттарын
Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ,
«Сага олох» кэлэктиибэ.

ҮРҮЧЧЭЛИИ ТЫГАЛЛАР

Үчүгэй даҕаны! Улахан дьоннор
Үрүччэли тыга сыталлара...

Улаҕатын буларбат, тумулун
таһынарбат
Улуу Пушкин өйүттэн матарбат...
Анна Ахматова, Николай Гумилев,
Ааттаах-суоллаах Мандельштам,
Марина Цветаева, онтон да атыттар
Бүгүн бары тыбыс-тыыннаахтар!
Кинигэ кыбытылаах Петербурга
хаамсаллар!

Олус бэр! Түдүнэргэ өй-санаа баар.
Олохпут тыын ыла салҕанар,

киһиһиэр,
Өгө-дьүһүнэ тулсар, тыла иччилэнэр-
Өлбөөдүбэт кэрэтинэн өгө туттар.

Үчүгэй даҕаны! Улахан дьоннор-
Үрүччэ уутунуу тыын киллэрэ,
Үрүлүө тыга сыталлара!...

05.06-18.07.2018

Дьахтар мөбүттэр саҕатын,
Дьыһар, олус да суохтаатым.
Урукку олобум ыырын
Уһаһа-кэҥэтэ санаатым.

Ого саҕата, алаабы сыта,
Оонньооттор наһыл кэлээлэрэ-
Өйбүн үөрдүбүтэ, санаабын сайбыта,
Өрүттүү дьон түгүн өйдөллүтэ.

Ол кэмгэ үүммүт өйүм,
Ол кэмгэ тиһибит дьолум
Бүгүнгүм эргийэр киһинэн буолла...
Бу уонна аастыт олобум быһыһан
Барыһыбыр курдуктун уган-таалан.

Олох икки уһугун
Олсун көрдүүр курдуктун-
Ону бу дьон була илһитинэ,
Отой мангаралыа суохтун!
Ити өрүттүү дуу?
Ити мунҕурданы дуу?

28.05.-18.07.2018.

ОЛ ОННО-БЫЛЫТТАРГА...

Сайынны халлаан оһуора-мандара
Солбулар күн аайы абылы, үөрдэ
Кини айар өгүн-дьүһүнүн ээргэстэ
Киммит өйүн-санаатын көтөхтөтү?

Ол онно-быралгы быллыттарга
Дан дойду айылыабыттан күрсэр
Сүдү күөс, кэрэ көстүү хатыланар...

Ол онно-ол устар быллыттарга
Уо, тахсан олобум киһи баар иһи!

Ол онно-үлэлэр түмсэн ааһаллар
Ол онно-киһилэр күрсэллэр, харсаллар...
Ол онно-ол устар быллыттарга:
Олох Улуу театрын
Үрдүк өйүн күүрүүтэ
Баар ээ өлө-тиллэ оонньоолуна!

16-19.07.2018.

ОРТОКУ МУОРАБЫТ КИҢИТЭ

(Тыл үөрэхтээхэр Хасан Хайыр
севердиин-Айсенгэ анабыл)

Ортоку муорабыт киһитэ
Олус бэркэ саҕараар.
Ортоку муорабыт киһитэ
Анкара үнүбэрситиһтигэр
Саха тылын үөрэтэр.

Ортоку муорабыт киһитэ
Эйбэс, нарын мичээрдэх.
Ортоку муорабыт киһитэ
Тылы билэр дьуккүөрдэх.

Орто дойду, Тангара бэлэбин-
Оһуордаах тылы өйдүүр түһүттан
Талпаа Сахабыт сириг,
Тыһан кэллээ-Турцияттан!

*Орто муорабыт-Средиземная муора.
Муора дьон өйдөбүлгэ туттулунна.

ДЬЫЛҔА ИМНЭНИИТЭ БААР БУОЛАР
БАҔАЙЫТА...

- Бу уол өйүн-төйүн туттумт ээ...
Төрүт хаана тиллибит-дизэн
Биһир эмэ киһи бэлэһиһи көрдөбүнэ
Булгуччу ону болҕойоор,
Долоһойоор тохтоотоор...
Сөл дьэ.

Ол ону ДьылҔа хаан
Эйбэс эрэ анаан
Ити курдук имнэниһэ,
Киммин-туоххун өйдөтүөһэ...
Сөл дьэ.

Ол түгэни мүчүү туттумаар,
Омуннурбака ылыһаар.
Ону эң ыһымаар-тоһумаар,
Олохтор билэ, өйбүл оҕостоор!
Сөл дьэ.

Дэбигис өйдөнө охсубат
Дьикти түгэниһэр баар буолаллар.
Тарбаһын тарбаһар охсубат
Тунгуй киһи ону өйдөөн быстыбат.
Сөл дьэ.

ДьылҔа-хаан имнэниһэ
Дьоллооххо эрэ тоххойор...
Өй, сүрэх ону билиһинтэ
Өксүүннэх олох сабаланыһа
Сөл дьэ.

Номадоннук, холкутук
Кэлэс-ДьылҔа хаан имнэниһин!
Киммин эрэ, туох эрэ түгэниһэн,
Биһир үтүө күн сык ыһа түһүөххэр
дизритин

Биллээһэ — ДьылҔа хаан имнэниһэ-
Дууһан улаһар тийлиһитэ!
Уокка аста кэһиллэр,
Уонна сэмээр көрдөһөөр!
Сөл дьэ.

28-29.07.2018.

ХОНУКТААҔЫН ТУҔУНАН

Хонуктаан турдаххына үөрсүн
Хатыламмат кирбиһэ туардыы.
Киһи аймах таһылар үөрсүн
Көмүс-алтан тылын хатылыһардыы.

Хонуктаан турдаххына үөрсүн
Хомтон, кэлэнтэн быһыаммытыы.
Силлээтэххин ситиһэхтээххин
Саныы-көннөрөбүн сарыһаарыы.

Дьэ, уонна түһүнэн кэбиһэбин,
Дьэ, уонна хоруһабын-тириэбин
Санаабыһын ситэр түһүгар,
Сырабын тириэрэр түһүгар.

Хонуктар — күнү-дьылы
унуордаталлар.

Хонуктартан-олобун маньыллар.
Хонуктартан тириэнтэн туар курдуктун,
Хонуктуура ол иһин үлгүмгүн.

27.09.2018. Кыһы.

Куту-сүрү өйдүүр
Кэрэ да ырыа дьүрүһүэр.
Сүрэх ону өйдүүр,
Сэмээр киһи өрүкүэр.

Ол туох дьүһүлгэнэ буолуон сөбүү?
Уо, сүрэхим, өрүкү, өрүкү?
Сэмээр киһи өрүкүэр.

Баҕардар ол эң биһикки
Бэйэбит да үөһэн билэ иһик
Өйбүт өйүөтүн
Өрүкүүүтэ буолаарай?
Баҕардар бөмнүк билги,
Ырыа ыһыһаар тириэрэрэй?

Ол туох дьүһүлгэнэ буолуон сөбүү?
Уо, сүрэхим, өрүкү, өрүкү?
Сэмээр киһи өрүкүэр.

Уйулҕам уһуктуутун
Уйаһас бэйэлээх сибикитини,
Сибикити тыһынын имнэниһэ
буолаарай!

Сүүрэн курдук бу өрүү
Кэрэхсэтэ турдар дьүһүлгэнэ?

Көрсүөхтү баҕардар кинилин,
Кэрэ, үрдүк кэһиллиин-
Биһир буола уһаарыһан,
Биһир буола тыһыннанан...

Уо, сүрэхим, өрүкү, өрүкү,
Уаһыра буолаарай
Уйулҕабыт уһуктуута,
Аны даҕаны
Абырыһаан ылбака,
Уотун-күөлүн оонньоото
Уйурбатара буолаарай?

Уһан да, хатан да түгэниһэрим
Уһаан-кытаан кэллэриг да иһин,
Этэрэс дылы, сүрэхим,
Эң биһи барыһыгар бэлэммит...

27.09.2018.-01.10.2018. Кыһы.

ДЬАХТАР КИҢИ ХАРЫҤЫКТААХ
САНААТА

Дьахтар киһи харыһыктаах санаатын
Хатан кырдыга төрөппүт

оҕолоробут
Ол сыаплаах-соруктаах аналбытын
Толордубут дуу, толорботубут дуу?

Толорбут буоллахпыттына-үчүгэй.
Толорботох буоллахпыттына-кэрээ.

Дьахтар киһи айылҕата
Дьиккэй да кэмнэри унуордаата...
Арай тохтообото хааннаах сэрри...
Абаһыта дьыһындыр, аны да сэм...

Орто Дойду кулан кубулҕата
Уо, дьахтар киһини буолалла...
Көрсө, сэмэй, бугуру дьахтар киһи
Көмүскэ санаата кэтибэтэ дьэ.

Ити курдук саныы-саныһыбын
Истинник бары дьахталлары
кууһуохтун баҕарабын.
Мин даҕаны кинилэр чэбдик өйдөрүн
Муна-тэнэ салҕаан эрдэһим дьэ.

Дьахтар киһи харыһыктаах
санаатыгар,
Быһыһыр, абырыһы алгыһыгар,
Сүүспүн көмөрүнэн абаан туран,
Сүгүрүдэбин, сүрэхпин туттан.

27.09.2018.-01.10.2018.

КҮҮТ

Күн сириг кыһалбата
Бүгүнгүнэн эрэ бүтүт.
Тахсар-кирэр саһарбата
Түг хараҕа тимирбэт.

Син биһир сандаарыһа,
Син биһир күтүмнүө-чабыһыһа...
Арай эң дууһан түгэһэр
Араас санаа харсар-күрсэр.

Түгэн — түбэтэ көстүөһэ,
Түг хараҕа төлөрүөһэ...
Эмиз баҕарыан олоһуоххун,
Эмиз оонньоу уотун-күөлүг.

Ону эң хам баттаама,
Онон эң далбаатаныма...

Күүт, Күүт, Кэлин уһугар
Күүстэх түлүүрдэр махтаһыан,
Баҕардар эң даҕаны маньыһаар,
Бөмнүк тоххойор күннэрдэх буолуон

24.09.2018.-01.10.2018. Кыһы

АЙЫҢ, БЭЙЭБИТ ЧУУМПУГУТУН

Киһи бэйэтэ тэрийбит чуумпуугар
Кэтибэтэх санаа кэһиллэнэр,
уоскуйар.

Онно эрэ киһи бу Орто дойду
Олобун ситимин бэрийэр,
Онон эрэ санаатын дуйду...

Өйүн тутар, тирэбин булунар
Өрүһүнэр. Ол кэннэ киһи
Ордугар олох үөһүгэр тахсар
Одолойбаттыы. Саныһар уһуну-
киһи...

Муна-тэнэ ууга-уокка түһүмэн,
Мунҕур уһукка тийэр дөбөн...
Ол барыта сөптөөх буолбатах.
Онтун хаһа да күн өрүү туттах...

Айың, бэйэбит чуумпуугутун,
Олохтоон, өйүгү-санаабыт чуумпэтин!

15.11.2018.

Тугу айдым-оңордум?!
Төгө сөпкө олодум-турдум?!
Ыйытыһар, ыйытыһар
Ыһанан турар курдуктар...

Олору быһаарсаары,
Олортон ордоору
Олорор курдуктун
Орто бу дойдуга:
Хачыр ойдо,
Харда бизэр...

Туругум халбанһыа суох эбит,
Тулам эриг-дэхси өйдөнөрө буоллар.
Дууһам моору буолуо суох эбит,
Дьыһ чакчы биһир сүрүн баара буоллар.

Ол тоҕо эрэ көстүбэт,
Ол тоҕо эрэ тийэн кэлбит.
Онтон мин аһыам турдаҕа,
Олох сокуона оннук буоллаҕа...

Күүскэ баҕардым бу кэмгэ мин
Ким эрэ кутугар киириэхпин.

04.11.2018.

ОЧЧОБУНА...

Кыыс ого кэрэтиттэн үөрэн,
Дьыһэнкэйдиирин көрдөххүнэ,
Эмээхсин киһи бөмнүк мүчүдэн
Сизиннэрин имэрийэ көрдөбүнэ,
Уһан эр бэрдэ таппалтан тиллэн
Уһуохтун үрдээн көлүннэбинэ—
Сирдээһи дьол-соргу ситэри
Сирдэйдийбит эбит дьыһын...
Оччобуна кыһалҕан күччээн көстүөһэ,
Оччобуна күдэххэр күдэх эбиллээһэ,
Туох иһин эстэрин-быстарың,
Туох түһүгар туруулаһарың
Тускула дьыһкэриг, кэскилэ кэңигэ...

10.09.2018.-12.09.2018.

КӨМҮЛҮӨК ИННИГЭР

Киһи барахсан уһа-хаһас барахсан,
Күннээһи түбүгүттэн дьэ арахсан,
Көмүлүгүн иннигэр оллооннуур,
Күнү-дьылы тускулуу илбиһир-холбуур...

Көмүлүөк уота ону алгыһы,
Күлүн-саһан чачыһырыр...
Дьыһ иһэ иһинэн-эһинэн туолар,
Дьыһ сахалыы уйууланар...

25-26.08.2018.

ОҢОҢУУМ ОННУК...

Туох да дьэтиннэр,
Талбыт суолбуттан,
Туруоруммут соруктуттан
Туорум эрэ суоҕа...

Баҕардар таһыым,
Баҕардар сыһыһым,
Бэйэм эрэ билэр,
Бэйэм эрэ үгэр
Кырдыһым баар буолтун...
Кини эрэ миһин
Таллан таас оройбор охсубатар,
Тангарбаттар, кырыһыска
туруорбаттар...

Онтон аһына —
Олох харах сымса оонньоолуна...
Оонньоһуоһум...
Оҥоһуум оннук...

10.11.2018.

АЙЫМНЬЫЛААХ ҮЛЭ ҮГЭНИГЭР

кэтэхтэн, онтон иккис куурустан күнүскү үөрэххэ көспүтэ. Устудьоннуу сылдьан «Якутский университет» хаһыакка хоһооннорун бэчээттэтэрэ, «Бэлэм буол» хаһыакка остуоруйалар тылбаастарын онгоруо. «Сэргэлээх уоттара» литературнай куруһуок салайааччыта Е.П. Шестаковка көмөлөһөн, суруйааччылары кытта көрсүһүүлэри, айымньыны дьүүллэһиини тэрийсэрэ, суруйааччылар үбүлүйдэригэр, сийизстэригэр, пленумнарыгар көхтөөхтүк кытара. Калинин «Хомус» литературнай түмсүүтэ кириэн, айар үлбэ, кини кистэлэнчиргэр абылаппыта, көхтөөх кыттыыны ылбыта 1973 сыллаахха үөрэбин бүтэрээт, Саха сирин Суруйааччыларын бырабыланын бэрэссэдээтэлэ С.П. Данилов субэтинэн-аматынан Латвияга Юрмала куоракка Россия эдэр кириитиктерин маннайгы сэминээрдэригэр барбыта.

В.А. Протодеяконов-Кулантай дириэктэрдии опорон, П.А. Ойуунускай аатынан Литературнай мусуойга старшай научнай сотруднигынан үлбэ ылбыта. Онтон 1973 сыллаахха сэттинни 5 күнүгэр Прасковья Попова диэн кыыстыын олохторун холбоон ыал буолбуттара. «Эдэр коммунист» хаһыакка тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар кэрэспэдьининэн 1979-1983 сылларга дизри үлэлээбитэ. Онтон Чурапчыга Амма орто оскуолатыгар иитээччи учууталынан үлэли сыйдыбыта. Нөнүө сылыгар оройуон «Сага олох» хаһыатыгар кэрэспэдьининэн, отдел сэбиэдиссэинэн, ону тэнэ олохтоох араадыанан бириинитэри ээччинэн ананан бэрт тахсылаахтык үлэлээбитэ. 1994 сыллаахха Чурапчыга сана тэриллит «Маарыкхаан» телерадио устудьуйага кылаабынай эрдээктэринэн анаммыта уонна 1996 сыллаахха дизри онно үлэлээбитэ. Улуус уопастыбаннай, културунай олобор биллэр-көстөр сабыдыалы онорбута.

1994 сыллаахха Семен Андреевичка Саха Өрөспүүбүлүкэтин културуатын үтүөлээх үлэһитэ ааты инэрбиттэрэ, 1999 сыллаахха Чурапчы улуунун Бочуоттаах гражданина буолбута. 1995 сыллаахха ахсынны ыйга Дьоккуускайга төттөрү көһөн кирибитэ. Маннай утаа «Знание» өрөспүүбүлүкэтээри уопастыбатыгар лизксийэ аабытыгар наймыласпыта. Онтон 1996 сыллаахха В.С. Яковлев-Далан туруорсуутунан, «Чолбон» сурунаалга үлэли кирибитэ, публицистика уонна уочарка салаатын салайбыта.

Сэмэн Тумат литература эйгэтигэр

маннай хоһоонунан кирибитэ. Бастагы «Таптал» диэн хоһооно 1965 сыллаахха «Эдэр коммунист» хаһыакка тахсар. Онтон бэттэх хаһыаттарга, сурунаалларга быыстала суох бэчээттэнэр буолбута. Өр сыллаах үлэтин түмэн «Эйгэ тардыта» диэн хомуурунньугу таһаарбыта.

Сэмэн Тумат кэпсээнигэ холонуута кылгас новеллалартан саҕаламмыта. Оҕо сааһын ойуулуур «Муора арылыгы олох» диэн 1986 сыллаахха тахсыбыт кинигэтэ улахан сэнээриини ылан, оскуола учениктарыгар кирибитэ. Онтон салгыы «Туундара оҕо», «Улуу кыыл тыына», «Иэс төлөнүүтэ», «Батыһыннарылаах биз», «Тоотук муоратаабы сырыылар», «Оҕо сааһым холтоһоро», «Өс төрөөһүнэ», «Хотун Хаан», «Тойон Хаан» о.д.а. кинигэлэри утуу-субуу бэчээттэтэн, оҕо аймах тапталлаах суруйааччыта буолбута. Күн Дьирбикэ, Михаил Добордуурап, Алексей Бродников, Василий Яковлев, Далан, Эрчимэн, Архыып Абадьыныскай, Петр Авакумов, Савва Тарасов, Күннүк Урастырап у.д.а. айымньыларын хомуйан бэчээттэппитэ. 1999 сыллаахха Константин Туйаарыскай аатынан оҕо уус-уран айымньыларын ытыллыбыт өрөспүүбүлүкэтээри сабыылаах литературнай куонкуруска «Ньирлэни өрүһүүү» кэпсээни иһин маннайгы миэстэни ылбыта. Оҕо литературатын сайдыытыгар киллэрбит улахан ситиһилэрин бэлиэтээн туран, Семен Андреевичка Бэрэсидьиэн М.Е. Николаев 2000 сыллаахха балаһан ыйын 22 күнүсүгү 1180 №-дээх ыйаабынан П.А. Ойуунускай аатынан Саха Өрөспүүбүлүкэтин Судаарыстыбаннай бириэмийэтин анаабыта.

Сэмэн Тумат устудьоннуур сылларыгар Дьуон Дьанылы айар үлэтин, олобун үөрэтиини саҕалаабыта, дипломун ситиһилээхтик көмүскээбитэ. Ол үлэтин кинигэ тынан, «Дьуон Дьанылы» диэн ааттаан 1994 сыллаахха бэчээттэппитэ. 1999 сыллаахха Александр Сергеевич Пушкин төрөөбүтэ 200 сылын туоларыгар П.А. Ойуунускайтан саҕалаан Пушкины саха тылыгар тылбаастааһын туһунан «А.С. Пушкин уонна Саха сирэ» диэн монографияны таһаартарбыта. «Эһиги истин, мин сэхэргим», «Эйгэ тардыта» 2003 сыллаахха, онтон «Өй-сүрэх көрдөбүлүнэн» диэн кинигэни 2009 сыллаахха бэчээттэппитэ. Кэнники сылларга илинни норуоттар муударастарын тиздигэ Омар Хайям рубаиларын, Конфуций «Луньюй» бөлүһүктүү анаарыыларын сахалыы

санарта. Бу илиннилии кизгэллээх кинигэлэр Россияга ЮНЕСКО бастык таһаарыыларын быһымынан бэлиэтэннилэр.

Суруйааччы үлэ үөһүгэр сылдьар. Ол курдук, Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылааҕа Иван Михайлович Павлов туһунан «Саллаат дьылбата» диэн документальнай уочарка кинигэтэ 2011 сыллаахха тахсыбыта. Ону тэнэ, эдэр сааһыгар ыалдьан өлбүт Кытаанах нэһилиэгиттэн төрүттээх Н.В. Пономарев-Унаар Уола «Күннээх Лена» кинигэтин 2014 сыллаахха бэчээттэтэ.

Семен Андреевич саха литературатыгар көмүс кылааттарын киллэрбит үтүө дьоммут аатын ааттарга үтүс үлэни ылгар. Сүгүрүйэр суруйааччыта Дьуон Дьанылы төрөөбүтэ 100 сылын көрсө, «Дьуон Дьанылы» кинигэни 2013 сыллаахха күн сирин көрдөрдө. «Таатта» хаһыат эрдээксийэтигэр П.А. Ойуунускай туһунан «Норуотун соргутун түстээбитэ» диэн кинигэтин Анна Константиновна Посельская таһаартарбыта. Маны тэнэ, «Сага тылбаастар», «Хоту дойдум хоннобуттан» диэн кинигэлэрэ 2013 сыллаахха бэчээттэммиттэрэ. «Лингвист С.А. Новгородов суопталаах этиилэрэ» диэн сана кинигэтэ 2014 сыллаахха тахсыбыта. «Кыраайы үөрэтээччи, этнограф, фольклорист А.А. Саввин олобун кылгас уочарката», «Айылгы туоналаах суруйааччы тэлбит суола» диэн (А.С. Бродников 100 сааһыгар аналлаах) кинигэлэрэ 2016 сыллаахха күн сирин көрбүттэрэ. «Таба Саха сиригэр хайдах кэлбитэй», «Түгэннэртэн» кинигэлэр 2017 сыллаахха күн сирин көрдүлэр. Семен Андреевич барыта, быһа хопуйан, 32 кинигэлээх, уус-уран тылбаас — 11, онтон бэйэтин аатынан кинигэнэн тахсыбыта — 6. Кини олобун, айар үлэтин кэпсири ыстатыйалар барыта 24 кинигэбэ кирибиттэрэ. Ону таһынан эрдээксийлээбит кинигэлэрэ — 50, хомуйан онорбута — 55.

2014 сыллаахха Национальнай библиотизкэ Семен Андреевич Попов-Сэмэн Тумат олобун уонна айар үлэтин түмэр библиографической ыйынныгы таһаарбыта.

Талааннаах прозаик, поэт, публицист, литературнай кириитик С.А. Попов-Сэмэн Тумат үүнэн иһэр үйбэ үлэтэ-хамнаһа үрүлүйэ, таптыыр сахатын тылынан уустаан-ураннаан, өлбөт-сүппэт айымньыларын айа-тута сылдьар.

Марфа КУЗЬМИНА, улуустаабы киин библиотизкэ үлэһитэ.

Суруйааччы олобор уонна айар үлэтигэр аналлаах таайбаран БЭЙЭБИН ТУРГУТАН КӨР

1. Саха норуодунай суруйааччыта С.А. Попов-Сэмэн Тумат хаһан, ханна төрөөбүтэй?

2. С.А. Попов-Сэмэн Тумат бастагы сэхэнин аата?

3. СГУ ИФФ саха тылын уонна литературатын салаатын бүтэрэригэр дипломнай үлэтин ханнык суруйааччы олобун, айар үлэтин сырдатан суруйбутай?

4. -Ийээ,күөрэгэй тобо кыната суох буолбута буопарый ээ,кынаттаах аата?-диэн ыйыта.

-Оҕом сыһына күөрэгэйгэ кыһырыма. Саамай сөпкө тынар. Ити аата ханна эрэ чугас сымыйтаах буолуо. Ону буларымаары, эйигин уйатыттан тэийтэ сатаабыт ньымата буоллаҕа дии. Кэпсээн

аата?

5. «Бу мытырыйбыт хотугулуу сэбэрлээх, көрдөөх-нардаах кэпсээннээх бири кэм күлэн — үөрэн мичилийэ сылдьар, манхайан көрө илик баттахтаах киһини Саһыллаах үөһүн дьыно Хара Баттах диэн аатынан билэппэр». Бу ханнык сэхэн геройай?

6. Суруйааччы Чурапчы көһөрүлүүтүн туһунан кэпсээнин аата?

7. Кириэһхэ доҕомчуок Ленаба-

Дьиримниир сүүрүктээх үөһүгэр.

Кизһээнни бу дьикти эйгэбэ

Куустарыах саһарба түөһүгэр, — диэн

Сэмэн Тумат хоһоонугар ырыа мелодиятын ким суруйбутай?

8. Сэмэн Тумат кэпсээнигэр «туундара оҕо» диэн тугу ааттырый?

9. Оҕолорго анаан «Хараҕа суох ат» диэн ханнык суруйааччы айымньытын сахалыы тылбаастаабытай?

10. Сахалыы оҕо литературатыгар уонна нуучча-саха литературнай сибээстэрин пропагандалааһынна ситиһилэрин иһин С. А. Попов — Туматка СӨ П.А.Ойуунускай аатынан Судаарыстыбаннай бириэмийэ хас сыллаахха анаммытай?

11. Сэмэн Тумат 2003 с. таһаартарбыт саха суруйааччыларын олохторун уонна айар үлэлэрин туһунан көрдөөһүннэрин, булууларын, рецензияларын кинигэтин аата?

12. «тугу ыһабын, ону хомуйабын, ес өһү төрөтөр» диэн ханнык сэхэнин түмүктүүр тылларай?

Улуустаабы киин библиотизкэ ааҕааччыны кытта үлэлиир отдела.

Исписэлиис тырыбыната

Дэгиттэр талааннаах салайааччы

Сыл устата «Исписэлиис тырыбыната» диэн рубрикаба тэрлэтэлэр салайааччылар, исписэлиистэр сырдатыллыахтара. Бу рубрика сыалынан үлэ эрэ туһунан буолбакка, геройу атын өттүттэн арыйан көрдөрүү буолар. Хас биридир тэрлэтэ үлэһитэ үлэһин эрэ олохто, кини быз кэргэннээх, тус интэриэстээх, сөбүлүүр дьарыктаах. Ол туһунан кылгастык да буоллар, балаһа аңаарыгар батаран суруйарга кыһаллыахпыт. Ааспыт нүөмэргэ архитектор Татьяна Игнатьева туһунан аахпыккыт. Оттон бүгүнгү нүөмэр ыалдьытынан улуус дьаһалтатын социальнай боппууостарга управлениетын начаалынньыга Мария Петровна Заболоцкая буолар.

— Үтүө күүнүн, Мария Петровна, бу управлениэ туох сыаллаах-соруктаах тэрлэбилитэй?

— 2017 сыл күһүнүгэр баһылык Андрей Ноговицын көбүлээһининэн, сана социальнай боппууостары быһаарар управление тэрлэбилитэ. Управление иһигэр эпизод отдела, саастарын ситэ илик оҕолор хамыһыһыата, бэтэрээннэр сөбүлүүр, уопастыбаннай түмсүүлэр, дьиз кэргэн уонна оҕо-аймах дьаһалларыгар отдел уонна ыччат отдела кириэллэр. Сыалбыт — сорукпут диэн уопастыбаннай тэрлэтэлэр, социальнай хайысхалаах үлэһиттэр күүстэрин сомоболоон, үлэлэрин бөбөрүтүү, уопсай политиканы ыһтыы буолар. Улуус дьиз кэргэнэ, хас биридир олохтоҕо туруктаах боспарыгар үлэһиттэр. Билигин тус сыаллаах уопастыбаннай түмсүүлэр СО НКО (социально-ориентированные некоммерческие организации) диэн тэриннэхтэринэ. Россиятан өрөспүүбүлүкэттэн араас өйөбүллэр, граннар бааллар. Биһир сүрүн сорукпут түмсүүлэрибитин онно кытыннарар, улууска эбии үбү аҕалыахтаахпыт. Билигин бүддьүөттэн үбү көрдүүр уустук кэмнэ манньк хайысханы тутустахпытна, сайдар-үүнэр кыахтар арыллар. Сыл айы өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн уопастыбаннай түмсүүлэргэ куонкурус биллэриллэр. Былырын онно 3-с миэстэ буоламмыт, 1 мөл. 100 тыһ. солк. граны ылан, манна кэлэн, ТОС-тарга куонкуруту биллэриппит. Онно юридическай статустаах «Куобалы» ТОС кыайылаабынан тахсан ылбыта.

— Дьон-сэргэ социальнай десант диэн сэрэһиллэр, биһирииллэр...

— Бу тэрээһини 2013 сылтан дьиз кэргэн уонна оҕо-аймах дьаһалларыгар отдел исписэлиһэ Татьяна Бушкова саҕалаабыта.

Управление кэлэктибэ.

Оччолорго кини барыларын түмэн, нэһиликтэргэ тиийэн, өнөкү онорор усулуобуйаны олохтообута. Быйыл алтыс сылбыт. Урут интэриниэт мөлтөх, сырыы аҕыйах кэмгэр оннук көмөнү онорор «өдүүстээх» этэ. Оттон билигин кэм уларыйан, өнөкү сөл түбэһиннэрэн, нэһиликтэн чопчу ханнык кыһалбаа наадылларын, сайаапкалары ылан тахсар буоллубут. Холобура, түмсүүлэри, ыччаты түмүүтэ, эт-хаан өттүнэн сайдыыга сайаапкалар кирибиттэрэ. Быйылгы уратынан «Эпизитинэстээх төрөппүт» диэн сүрүн тизмэлээх сырыттыбыт. Тоҕо диэтэххэ, КДН өттүнэн «Төрөппүт эбэһиннэрин төрөбүт буолуута» диэн ыстатыйанан элбэх дьаһала көрүллэр, ону аччатар туһуттан.

— Нэһиликтэргэ түмсүүлэри төһө тэринэллэр эбиттэй?

— 2014 сыллаахха СО НКО диэн бастаан үөдүйбүтүгэр нэһиликтэргэ барыларыгар тэрлэбилит. Оттон сыһыа-баайа сорохтор туораатылар, сорохтор төттөрүтүн сайыннылар.

Билигин 29 уопсай түмсүү баар, 12-тэ юридическай статустаах. Кэтээн көрдөххө, идийэлээх, биһир чопчу хайысханы туһунар түмсүүлэр күүскэ үлэһиттэр эбит. Ол курдук «Сарыал» чөл олобу пропагандалыыр, «Харысхал» нэһиликтэри кэрийэн, дьон доруобуйатын көрөр, о.д.а.

— Инники былааннарга туох баарый?

— Өрөспүүбүлүкэбэ биһиги атын улуустары кытта тэн-тэнэр сылдыабыт. Олох инники сылдыар Горнай улууна, холобура, 9-туу мөл. тиийэ үбү киллэринэллэр. Ити урукхуттан күүстээх систимэ үлэлээбитин түмүгэ. Биһиги инникитин оннук таһымна тиийдэрбит диэн баҕалаахпыт. Маны таһынан Россия таһымнаах граннарга хайаан да кыттар соруктаахпыт. Сомоболоһуу сыһыан биһиги управление сүрүннээччи быһыытынан турдубут. Ол чэрчитинэн, концепцияны онорон, ааспыска уопастыбаннай форуму тэрийэн, дьон дүүлүгэр таһааран ырыттыбыт. Онон бу концепция олоххо кириитигэр үлэһиттэр сорук турар.

— Мария Петровна, дьиз кэргэнин туһунан сырдат эрэ...

— Кэргэним — урбаанный, уопбут улуустаагы гимназия 10-с кылааһын үөрэнээччигэ, кыысыт эмиэ бу гимназияга 7-с кылааска үөрэнэр. Уопбут аҕатын уонна физика учууталын кытта биһигэ «Экспериментальный поиск теплотелей» диэн тизмэнэн научнай-чинчийэр үлэһин сөбүлээн дьарыктанар. Бу тизмэтинэн научнай-практическай кэмпириэнсийэлэргэ ситиһилээхтик кыттар. Былырын «Малай академия дьиннээх чилиэнэ» диэн ааты ылбыта, стипендиялаах.

— Эһиги дьиз кэргэн оҕобутун хайдах иитэбиттэй?

— Оҕону үлэһин иитэбит. Сайын айы хайаан да окко тахсабыт. Саас оҕуруот олохтоотугар эмиэ бары сылдыабыт. Оҕолорбутун сахалы сэмэйдик тутта сатыыбыт. Холобура, дьон оҕолорун социальнай ситимнэргэ эһин таһаарар буоллахтарына, биһиги онтон туттунабыт. Оҕо сайдарыгар төрөппүт кыагы бизирин, усулуобуйаны тэрийин наада диэн саныыбыт. Оччобо кини онтон «кынат анньынан», ситиһилээх буолар.

— Тус бэйэн туох интэриэстээххини, фортепианога оонньуур, ыллыыр

диһиллэр...

— Оҕо эрдэхпинэ Таатта муусукаалынай оскуолаба 2-тэ 9-с кылааска диэри фортепиано кылааһыгар үөрэммитим. Собуруутта нуу-ча учууталлара кэлэн үөрэтэллэр. Онон муусукаба бастакы уһуйуллу онтон саҕаламмыта. Бастакы үрдүк үөрэбим — культурология. Онно сахалы эйгэбэ уһуйуллубутум ырыа тойук, оһуохай. Оһуохай куонкуруһуга кыттан, 2-с миэстэ буолар турардаахпын. Ырыаба-тойук чугастын диэтэх дуу. Гитараба д оонньуурум. Устудьуоннуур сылларба агитацияга кэнсирдир, гастроллу барарбыт. Онтон үлэбэ кириэн барар тэрлэтэлэр кэнсирдэригэр кыттарым. Урут тамадалыыр да этим, сакаас бөбө кириэрэ. Уонна саамай балыктыырбы сөбүлүүбүн. Урут оҕо эрдэхпинэ аҕа куруутун балыкка илдьэ сылдыара. Билигин мунхаба сыл айы көтүлүккэ кэргэммин да, тэрлэтэбин да кытта барсабын. Сайынны өрүскэ барар спринтиннибин.

— Ааҕааччыларга баҕа санаа...

— Кини санаатынан сылдыа диэн саныыбын. Олох араас очурдаах онно күүстээх санаалаах кини барыты туоруур. Онон барыгытыгар күүстээ санаалаах, тус сыаллаах буолун чагизиник сылдыа диэн баҕарабын.

Кэлэһэтэ Елена МАКАРИНСКАЯ

Ыччат политика

“WORLD SKILLS RUSSIA” — ОДЬУЛУУННА

Одьулууннаабы аграрнай техникумга олунньу 19 күнүгэр “Эдэр профессионаллар (WorldSkills Russia)” регионнаабы “Бэтэринээрийэ” салаатыгар аһаҕас сэттис чөмпүйэнээтэ ыһтылынна.

Быйыл регионнаабы түһүмэххэ бэйэ дьаһалатыгар бастын ааты ылар иһин, өрөспүүбүлүкэ араас мунуктарыттан 1 000-тан тахса оҕо кыттар. Күрэхтэһиилэр “Эдэр профессионаллар” диэн көрүннэ саастарынан арахсан, 55 компетенцияга, “Юниордар” диэн көрүннэ 54 компетенцияга уонна быйыл сана кирибит “Диринг өйдөөхтөр үөрүйэхтэрэ” диэн көрүннэ үс компетенцияга ыһтылларлар. — диэн аграрнай техникум дириэктэрэ Михаил Макаров эбэрдэ тылыгар кыбытан эттэ.

Техникум кэлэктибэ бу чөмпүйэнээти иккис сылын олус үрдүк таһымна тэрийэн ытар. Быйыл Москва куораттан анал сертифицированной эксперт Ирина Васильевна Шамрина кэлэн үлэлээтэ, кини санаатын манньк үлэлэстэ: “У нас сегодня уже третий рабочий день. Сегодня первый конкурсный день, первые два дня мы работали экспертами, с документацией, готовили рабочую площадку и всё необходимое, для того чтобы сегодня своевременно началась работа. База аграрного техникума укомплектована всем необходимым для проведения чемпионата. Оборудование современное, оснащение очень хорошее. Поэтому

соответствует всем этим требованиям. С завтрашнего дня будут выступать у нас 6 участников юниоров. Сегодня у нас работают 5 человек. На будущее хочу пожелать, не останавливаться над достигнутым, потому что каждый год конкурсные задания меняются и оборудование должно шагать в ногу со временем, усовершенствоваться, пополнить педагогический коллектив”.

Кыттааччылар үс түһүмэһинэн анал соруудахтары толордулар, ол курдук: 1) Лабораторнай үлэни толоруу, 2) Кыһылтан-сүөлтэн, үүнээйиттэн ыһыллыбыт бороудуускуйа батэриннэринэ-санитарнай ирдэбилин экспертизаларын, 3) Профессиональной (буола турар чахчыны) соругу

суоттааһын.

Тэрээһин үөрүүлээх чааһыгар аграрнай техникум дириэктэрэ Михаил Макаров, улуус дьокутааттары Сэбиэттин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, ты хаһаайыстыбатын управлениетын начаалынньыга Анна Захарова, улуус кылаабынай судаарыстыбаннай батэриннэринэ иниспиктэрэ Лена Архипова Одьулуун баһылыгын солбуйааччы Аверкий Потапов кыттыны ыллылар. Ону тэнэ, Дьокуускайдаабы ты хаһаайыстыбатын академиятыттан, Мэнэ Хангалар улуунун Майа, Табаба, Тулагы баһуэлэпиттэ эскердэр кэлэн үлэлээтилэр.

Уопсай түмүк Дьокуускай куоракка олунньу 24 күнүгэр тахсыаба, кыайылаахтар салгы кулу тутарыйга Улуу Новгород куоракка кытта барыахтара онно финалга тахсыбыттар сайын Казань куоракка көрсүһүөхтэрэ.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ

Маарыкчаан ыччаттара

Ыччакка аналлаах сыһыары

ыстатыйам бэчээттэнэн тахсыбыта. Маны тэнэ, араас форумнарга кыттыны ылар этим. Онон аан бастаан суруналыстыка идэтигэр барыам дин толкуйдааммытым. Онон туттарсар кэмэр нуучча тылын таларга быһаарыммытым. Тоёо диэтэххэ, бүтүрдэхпинэ, педагог да, суруналыыс да хайысхатыгар барыахпын сөп дин толкуйдаабытым. М.К. Аммосов аатынан ХИФУ-га филологической факультетка нуучча салаатыгар кирибитим.

- Ханнык учууталлары холобур оностоубунуй?

Улахан кылаастарга кылаас салайааччытынан үлэлээбит Фекла Николаевна Болдовскаяны, бастагы учууталбын Айтилина Николаевна Коркинан ааттатыбытым. Гимназияда нуучча тылыгар уһуйбут учууталларым Акулина Петровна, Марина Николаевна миэхэ дин биллини инэрбиттэрэ. Онон кинилэр бу

цияцияларыгар хаһан кирибик-киний, бэрэссэдээтэлинэн талылыбыккыный?

- Одьулуунна үлэли сылдьан, Ассоциация баарын билбэт этим. Ол онугар «Маарыкчаан ыччаттара» улуустаагы уонна Одьулуун нэһилиэгин ычат түмсүүлэригэр баар этим. Интэринээт-оскулаба үлэли кэлбиппэр, эдэр учууталлар Ассоциациялара үлэлирин билиһиннэрбиттэрэ. Оччолорго бэрэссэдээтэлинэн Любова Прокопьева үлэлирэ. Кини сүбэтинэн, кириэппин кытары, миигин бэрэссэдээтэлинэн талыттар. Ассоциацияба үлэлээбитим 3 сыл буолан эрэр.

- Эдэр учууталлар Ассоциациялара туох сыаллаах-соруктаах үлэлирий?

- Биһиги Ассоциациябытыгар улууспут оскуолапарын, уһууааннарын эдэр педагогтара бары бааллар.

сылын чэрчитинэн, гражданскай-патриотической иитигэ биригэ түмсэн үлэлиэбин дин эии кирибитэ. Онон түмсэн үлэлиэхпит дин эрэллээхпит. Ассоциациябыт быйылгы бырайыага баар. Билигин ый устата ытыллар методической тэрээһиннэрбитигэр, улуус ытар күрэхтэригэр кыттыны ыла сылдьабыт уонна үгэскэ кубулуйбут дьаһалларбытын ытыабыт.

- Бэйэн ситиһиилэргиттэн билиһиннэр эрэ

- Учууталпаабытым бэһис сылыгар беран эрэр. Быйыл бастагы категори-яны ытытым, улуустаагы эдэр педагогтар күрэхтэригэр кыттан, иккис миэстэ буолбутум. Идэ таһымын үрдэтэр, учууталларга аналлаах куурустарга, сэмнээрдергэ, куонкурустарга барытыгар көхтөөхтүк кыттабын. Өрөспүүбүлүкэтээби педагогтар дьаарбанкаларын иһинэн сылын аайы эдэр педагогтарга «Олимп» дин күрэх ытыллааччы. Манна биһиги

Эдэр педагогтар -- дойду сайдар сабахтара

Учуутал дин -- хас биридии-киһиэхэ олус истин тыл. Кини хас биридии үөрэнээччигэ ситиһиилээх киһи буола улаатарын туһугар олохторун аныыр, билиигэ-көрүүгэ сирдир, олох кизг аартыгар көччөх гынэн көтүтэр. Эдэр педагог үөрэх систиэмэтэ сайдарыгар потенциал, олук буолар. Итинэн сизтэрэн, биһиги улууспутугар эдэр педагогтар Ассоциацияларын туһунан түмсүү бэрэссэдээтэлиттэн, нуучча тылын учууталынан үлэлир Сардаана Герасимовна Винокуроваттан кэпсиригэр көрдөстүм.

- Сардаана Герасимовна, бастаан тус үлэбин-хамнаскын билиһиннэрэ түс эрэ?

- Д.П. Коркин аатынан интэринээт-оскулаба нуучча тылын учууталынан үлэлибин. Бу иннинэ Одьулуунна иккис сыл устата учууталпаабытым. Улуустаагы гимназияны 2009 сыллаахха бүтэрбитим.

- Учуутал идэтин туох санааттан талыккыный?

- Төрүттэрбин удьуордааммын диэххэ сөп. Эбэм -- саха тылын учуутала. Ийэм биригэ төрөөбүт баһилэр, олортон үһэ эмиз-учууталлар. Улуустаагы гимназияда үөрэнэ сылдьан, суруналыстыка куруһуугар сылдьыбытым. «Сага олох», «Кэскил» хаһыаттарга хас да

идэбин таларбар улахан оруоллаахтар.

- Эн санаагар, биһиги улууспутугар оболор наука эйгэтигэр сыстан сайдалларыгар, чин биллини ыппалларыгар усулуобуйа баар дуо?

- Үөрэхпит сайдан иһэр, үөрэнэргэ, бары өттүнэн сайдарга толору кыах баар бөдө буоллабы дии. Оболор интэриэстэрин тардар араас бырагыраамалар, бырайыактар үлэлиллэр. Үөрэнээччи туохтан да хааччаамакка, уһууаантан, начаалынай кылаастан сабалаан, бэйэтин идэйтэтинэн бырайыактары онорон олоххо килдэрэр. Онон билигини 650 кыра эрдэбиттэн чинчийээччи буолан, сотору портфолио оностон, үлэһит да буолан тахсыан сөп.

- Эдэр учууталлар Ассо-

циацияларын сана кэлбит педагогтарга көмөлөһүү буолар. Ыарыскаппыт түгэннэригэр, педагогической ситуацияларга түбэстэхтэринэ, сүбэ-ама биэрбит, көмөлөһөбүт. Кураторбытынан үөрэх управлениетин методига Сардаана Терентьевна Кардашевская аһанан үлэлир. Кини салалтатынан бизс сылга диири ыстаастаах эдэр педагогтары сылга хаста даҕаны ынырабыт. Салгыы бырайыактарга үлэлэһиэхпитин баҕарабыт.

- Быйыл өрөспүүбүлүкэбэ, улууска -- Сомоболоһуу сыла. Онооха улууска туох тэрээһиннэри ытар былааннааххытый?

- «Ватсап» сыһыарытыгар уопастыбаннай түмсүүлэргэ белэх тэрийбиттэр этэ. Онон Сомоболоһуу

оскуолабыт учууталлара Чурапчы хамаандатыттан кыттааччылар. Быйыл эдэр педагогтарга улуустаагы дьыалабыай оонньуу тэрийбиппит. Оскуолабытыттан хамаанда тэринэн кыттыбыппыт, бастагы миэстэни ситиһиппит.

- Улуус эдэр педагогтарыгар баҕа санаан?

- Куруук креативнай буолун. Бири сиргэ олорон хаалбакка, сайда туралларыгар, туруоруммут сыалларын ситиһэллэригэр, араас ытыллар тэрээһиннэргэ, күрэхтэргэ көхтөөхтүк кыттан иһэллэригэр, санаттан санаба, үрдүктэн үрдүккэ талаһалларыгар баҕарабын.

Марфа ПЕТРОВА.

Успуорт институтугар -- физкултуура олимпиадата

Олууньу 14-16 күннэригэр Чурапчытаагы судаарыстыбаннай физкултуура уонна успуорт институтугар үгэскэ кубулуйбут физкултуура предметин Россиятаагы олимпиадатын региональ-най түһүмэбэ ытылынна. Өрөспүүбүлүкэбит бары оройуоннарыттан 120 үөрэнээччи бэйлэрин теоретической уонна практической таһымнарын көрдөрдүлэр.

Олимпиада бэрэссэдээтэлинэн Дьоккуускай куорат 23 №-дээх орто оскуолатын дириэктэрэ Сергей Артемович Ермолаев үлэлэтэ. Кини сылын аайы үөрэнээччилэр көрдөрүүлэрэ, ордук гимнастика көрүнэр тулсан иһарин баһиэтэтэ. Институттун ректорэ Иннокентий Иннокентьевич Готовцев салайааччылаах дьүүлүүр сүбэ оболор теоретической өйдөрүн тест көмөтүнэн тургутан көрдүлэр, гимнастикаба, чөлүкэ атлетикаба көрдөрүүлэрин сыаналаатылар, кыайылыахтары уонна призердары быһаардылар, аатталаатылар.

Өйү, кыагы тургутан көрөр тэрээһиннэ Дьоккуускай, Нерюнгри куораттар, Амма, Мэнэ Ханалас, Уус Алдан, Чурапчы улуустарын үөрэнээччилэрэ кыайылыахтарынан уонна призердарынан буолталаатылар. Институт факультетын декана Петр Иванович Собакин салайааччылаах хамыыһыаа олимпиада региональ-най түһүмэбин үрдүк таһымна ыппыттарын иһин, хамаандапар бэрэстэбиитэллэрин уонна кыттааччыларын биһирэбиллэрин ыһыан ылла.

Институт устудьуоннарын сэйбэтин чилиэннэрэ уонна волонтердара куруутун араас таһымнаах тэрээһиннэргэ, бу да сырыыга хамыыһыааба көмө буолан, бары өрүттээх үлэбэ барытыгар көхтөөхтүк кыттыны ыппылар.

Анна ДАНИЛОВА, ЧГФКСИ үлэһитэ.

«Фокус» устудьуоннар фото-устудьубаларын хаартыскаба түһэриллэрэ.

КЭСКИЛЛЭЭХ ИСПИСЭЛИИС ВИКТОР ИЛЛАРИОНОВ

Ыччат төһөнөн киэн өйдөөх-санаалаах, чагизан-чэбдик, чөл олоһу тутуһар — сөччөнөн дойдусайдылаах. Биһиги улууспутугар ыччат инициативатын үрдэтэргэ, кыабын арыларга аналлаах тэрээһиннэр үгүстүк ытыллар. Чурапчы нэһилиэгэр туох үлэ-хамнас ытылларын туһунан олохтоох дьаһалта ыччат билиитикэтин исписэлиинэ Виктор Викторович Илларионов сэлэргээтэ.

- Үтүө күнүнэн, Виктор. Бэйэн тускунан ыччаттарга билиһиннэрэ түс эрэ.

- 1991 сыллаахха Мырыла бөлүөлүгэр Татьяна Егоровна уонна Виктор Иванович Илларионовтар дьэ кэргэттэригэр иккис оҕонор төрөөбүтүм. Биһигэ төрөөбүт төрдүбүт, бары — уолаттарбыт. Кэргэним Евдокия Петровна «Россия Почтата» Чурапчытаагы салаатыгар үлэлиир, билигин уолбутун көрөн олорор.

- Хаһан, ханнык үөрэххэ үөрэмминий?

- Убайбын батыһан, кыра сылдьан тустуунан үлүһүөр этим. Д.П. Коркин аатынан интернат-оскуолаҕа көнүл тустуу отделениетыгар 7-с кылааска үөрэнэ кирибим. Ол иннинэ Мырыла орто оскуолатыгар үөрэммитим. 11-с кылаас кэнииттэн, билигинэн, СӨ профессиональной үөрэхтээһин уонна каадырдары бэлэмниир министристибэ нөһүө Россия табор сүрүбэр — Москва куоракка финансовый-бырамыысыланнай университетыга испартиейынай менеджмент дьин салааҕа үөрэнэ кирибим. Устудьуоннуур сылларбар Чурапчыттан төрүттээх Александр Анатольевич Софроновка тустуунан дьарыктаммытым, көнүл тустууга РФ үспүрдун маастарын нуорматын топорбутум.

- Нэһилиэк дьаһалтатыгар кириэн иннинэ ханна үлэлээбиккин?

- Улуус дьаһалтатын үспүрт управлениетыгар практикаламмытым. Идэбинэн үлэ буларбар ыарахаттары көрсүбүтүм, ол иһин араас тэрилтэлэргэ үлэли сылдьыбытым. Степан Саргыдаев баһылыктыыр кэмгэр, манна дьаһалтаҕа үлэ миэстэҕэ тахсыбытын истэммин, докумуонмун биэрбитим. Кэпсэтиини ааһаммын, үлэҕэ кирибим.

- Виктор, үлэн сүрүн эбээһинэстэрин кылгастык сырдат эрэ?

- Биһиги нэһилиэкпитигэр Чурапчытаагы судаарыстыбаннай үспүрт института уонна техническэй колледж баар.

буоланнар, атын улуус кииннэрин кытары тэннээтэххэ, ыччалыт олуус элбэх. Үлэм сүрүн хайысхатынан — нэһилиэк ыччатын түмэн, киһилэри кытары үлэлэһии, киэн хайысхаҕа таһаары буолар.

Чурапчы нэһилиэгэр ыччат түмсүүтэ тэриллэн, үлэлээн иһэн, тохтоон хаалбыта. Ону быйыл сөргүтүтүм, санаттан тэриллэн, «S.A.A.S» (С.А.А.С) Чурапчы нэһилиэгин ыччатын сэбиэтэ дьин ааттанан үлэбитин ситиһилээхтик саҕалаабыт. Ол курдук, «370 Үтүө дьыала» чэрчитинэн ыччаттар нэһилиэк кырдыабаастарыгар тийэн, иһэр муустарын тиздирэр, оттук мастарын хайыттылар, дьаарыстаатылар. Сэбиэт сүрүн сыалынан — ыччаты түмүү, үлэтэ, дьарыга суох эдэр дьону, оҕо көрөн олорор эдэр ийэлэри кытары үлэлэһии, улууска, нэһилиэккэ ытыллар бары дьаһалларга көхтөөхтүк кыттыы буолар.

- Олоххор девини?

- Олохтор икки девини тутуһабын — «Саха сатаабаҕа дьин суох» уонна Дмитрий Петрович Коркин тыллара: «Дьол — көнүл, норуот иһин куус кыайарынан, сүрэх баатынан үлэлииргэ бэлэммин».

- Иллэн кэмгин хайдах атаарабыный?

- Устудьуоннуу сылдьан эчэйэммин, үспүрттэн тохтообутум. Ол эрэри, кыра эрдэхпиттэн дьарыктаммыт буоламмын, саалаҕа хайаан даҕаны сылдьабын.

- Устудьуоннарга, үлэли-хамсы сылдьар эдэр дьонго баҕа санаан?

- Өрөспүүбүлүкэҕэ, улууска Сомоболоһуу, нэһилиэккэ Гражданскай инициатива сыла билгэрлilibитинэн, төрөөбүт дойдубут сайдарын туһугар бары түмэн, сомоболоһон, биһир өйдөөх-санаалаах инникибит туһугар үлэлиэбиг-хамсыабын, үүнүбүт сайдыабын.

Тест: Эн майгын-сигилин хайдабый?

Ону билээри, судургу ыйытылардаах тест бары болпуруостарыгар биһирибин эбэтэр биһирээбиппин дьин эппиэттиигит.

1. Сотору-сотору соботохсуйан ылыаххын баҕарааччыгын дуо?

- а) Сөл
б) Суох

2. Аһы тумалаах бүлүүдэни сөбүлүүгүн дуо?

- а) Сөл
б) Суох

3. «Уопсастыбадууһатынан» буолааччыгын дуо?

- а) Сөл
б) Суох

4. Ханнык баҕарар тизмэҕэ дьону кытары уопсай тылы булан кэпсэтэр кыахтааххын дуо?

- а) Сөл
б) Суох

5. Төлөпүнүнэн кэпсэтэргин сөбүлүүгүн дуо?

- а) Сөл
б) Суох

6. Үөрүүгүтэн хаһытааччыгын дуо?

- а) Сөл
б) Суох

7. Үнкүүлүүргүн сөбүлүүгүн дуо?

- а) Сөл
б) Суох

8. Хойут утуйдаххына, уугун хамматах курдук сананабын дуо?

- а) Сөл
б) Суох

9. Парикмахерскайга бараары сылдьан, хайдах прическа онорторуоххун баҕараргын эрдэттэн быһаарыабын дуо?

- а) Сөл
б) Суох

10. Сымнаҕас тиис суунар суокканы ордоробун дуо?

- а) Сөл
б) Суох

11. Кроссворд таайаргын сөбүлүүгүн дуо?

- а) Сөл
б) Суох

12. Сотору-сотору санаан түһээччи дуо?

- а) Сөл
б) Суох

13. Таптап сыһыанын туһунан ааҕаргын сөбүлүүгүн дуо?

- а) Сөл
б) Суох

Таблицаны туһунан, баалларгытын барытын эбин уонна түмүгү аабын

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
а	1	4	3	3	3	4	1	1	3	1	1	2	1
б	3	1	1	2	1	2	3	2	1	4	4	1	3

- 15-тэн 21-гэ дьэри баалы ылбыт буоллаххына, эн уйан, хоргус, уу чуумпуну ордорор майгылааххын. Эн — үчүгэй доборгун, ол эрэри эйигин ким эрэ кыратык салгымтыалаах киһинэн аабыан сөл.

- 22-тэн 27-гэ дьэри баалы ылбыт буоллаххына, флегматик уонна фаталист категорияҕа кириэргин көрдөрөр. Маны таһынан эйиги ордук үтүө санаалаах уонна тулуурдаах доборторугу эбэтэр билэр киһигитигэр наадыабыт.

- баалын 27-тэн үөһэ буоллаҕына, эйиги көнө майгылаах эйикит. Маны таһынан эйиги-санаабын, баҕа санааларгын, кыһалбаргын сатаан сааһыланаргын көрдөрөр. Эн тулалыыр дьонгун өйдөөхтүк уонна сөлкө сыанапыыр кыахтааххын.

«Аргументы и факты» хаһыаттан.

Сыһыарыыны бэлэмнээтэ Марфа ПЕТРОВА.

ОБУНАН ЫТЫЫ КҮРЭБЭ ТҮМҮКТЭННЭ

Олунньу 17 күнүгэр Чурапчы улуунун ох саанан ытыы федерациятын күрэбэ ситиһиилээхтик түмүктэннэ.

Түмүккэ дыахталларга "куобах" көрүннэ:

- 1 миэстэ – Мария Попова;
- 2 миэстэ – Ульяна Гермогенова;
- 3 миэстэ – Наталья Ефимова.

"Кус" көрүннэ:

- 1 миэстэ – Ульяна Гермогенова;
- 2 миэстэ – Наталья Ефимова;
- 3 миэстэ – Зинаида Сергеева

- "Тииннэ":
- 1 миэстэ – Наталья Ефимова;
- 2 миэстэ – Зинаида Сергеева;
- 3 миэстэ – Ульяна Гермогенова.

Үс суума түмүгүнэн: 1-кы миэстэ Ульяна Гермогенова, 2-с миэстэ Наталья Ефимова, 3-с миэстэ Зинаида Сергеева буоллулар.

Эр дыонго "куобах" көрүннэ:

- 1 миэстэ – Борис Баишев;
- 2 миэстэ – Иннокентий Посельский;
- 3 миэстэ – Николай Васильев.

"Кус" көрүннэ:

- 1 миэстэ – Борис Баишев;
- 2 миэстэ – Николай Васильев;
- 3 миэстэ – Алексей Ноев.

"Тииннэ":

- 1 миэстэ – Николай Васильев;
- 2 миэстэ – Иннокентий Посельский;
- 3 миэстэ – Борис Баишев.

Үс суума түмүгүнэн: 1-кы миэстэ Борис Баишев, 2-с миэстэ Николай Васильев, 3-с миэстэ Иннокентий Посельский табыстылар.

"СО" корп.

Биһиэхэ суруйаллар

ҮЛЭБИТ СИТИҤИИЛЭЭХ БУОЛАРЫН ТУҢУГАР

Чыаппаратаабы 6-с нүмэрдээх баһаары утары охсуһар чаас 2013 сыллаахха от ыйын 19 күнүгэр аһыллыбыта.

Билигин биһиги чааспыттар 10 киһи үлэлиир. Ол курдук, начаалынньыкынан Константин Петрович Герасимов үлэлиир. Ону таһынан 5 караул начаалынньыга Виталий Евгеньевич Тотонов, Гаврил Дмитриевич Протодажонов, Константин Тихонович Лыткин, Илья Федорович Гоголев үлэлииллэр. Суоллардар: Егор Иванович Протодажонов, Данил Иванович Новгородов, Ефим Гаврильевич Копырин, Мичил Егорович Сокольников, Петр Семенович Ноговицын.

Биһиги уоту утары охсуһар үлэбитин таһынан нэһилиэтин тэрилтэлэрин, хас биридди ыалы кэрийэн уоттан сэрэхтээх буолалларыгар сэрэтии үлэтин ытабыт.

Мань таһынан нэһилиэккэ ытыллар уопсастыбаннай хамсааһынна барытыгар кыттабыт. Суботунньуктарга, култуурунай-ыспартыбынай күрэхтэргэ туора турбаллыт.

Ааспыт 2018 сыл түмүгүнэн улууспутугар "Лучшая пожарная часть" үрдүк ааты ылбыппыт. "Крофит" уонна АСР курдук ыарахан көрүннэргэ чаастар икки ардыларынаабы күрэххэ иккис миэстэлэри ылбыппыт.

Константин ГЕРАСИМОВ,

Чыаппаратаабы 6-с нүмэрдээх баһаары утары охсуһар чаас начаалынньыга.

Ийэ тылбыт күнүн бэлиэтээтибит

Олунньу 16 күнүгэр Одьулуун нэһилиэгэр Ийэ тылбыт күнүнэн истин биэчэр буолан ааста. Биэчэри библэтиэкэ сэбиэдистсэйэ Таисия Григорьева бэлэмнээн, салайан ытта.

Улууспут үбүлүүйдээх суруйааччылар Г.И. Макаров – Дьуон Дьянылы, С.А. Попов – Сэмэн Тумат үлэлэрин сырдаттыга, хоһооннорун аабыыга тэрилтэлэринэн, түмсүүлэринэн күрэхтэстилэр. Иван Попов алгыс тылын анаата, ыалдьыттарбыт – улуус култууратын сайдыытыгар ураты суолларын киллэрбит Мария, Валерий Герасимовтар айар үлэлэрин сэрэх кэспээннэрэ, түөлбөлөрүнэн оһуохай тэрилиннэ.

Түмүгэр хоһоон күрэбин кыайыылаахтарынан Дьуон Дьянылы «Дорообо, Чурапчы» хоһоонунан «Күн-күн» уһууан калэктивэ буолла, иккис миэстэбэ Дьуон Дьянылы «Сылгыһыт» хоһоонунан аграрнай техникум психолога Анна Седалищева, үһүс миэстэбэ Дьуон Дьянылы «Тууйас» хоһоонунан оскуола саха тылын учуутала Иван Попов табыстылар. Баһылык Людмила Ефремова, «Утум» түмсүүтүн Елена Попова, Василий Авксентьев, аграрнай техникум устудьуона Виолетта Аргунова биһирэбил бириистэринэн бэлиэтэннилэр.

Төрөөбүт төрүт тылбыт сайдарын туһугар аһаммыт тэрээһини дуоһуйан, Сомоолоһуу оһуохайынан түмүктээтибит.

Екатерина ЕФРЕМОВА

Хайалара барыстаабый?

"Кыым" хаһыат 07.02.2019 тахсыбыт нүмэригэр Өймөкөөн биллиилээх сылгыһыта Н.Т. Винокуров суруналыыс Владимир Степановка саха боруода сылгытын сизинчэрдээһин туһунан кэпсэтиит тахсыбыта. Ону сирийэн ааһан баран, бэйэм санааларбын кылгастык суруйарга сананым.

Ол иннинэ Николай Тимофеевич хаһаайыстыбата быйылгы кыстыкка барыта 362 төбө төрүт саха боруода сылгытын, ол иһигэр 219 бизни иитэн турар эбит. Ааспыт сылга кулун дьыалабыай тахсытын 95,5 % -на, сорох сылга 100%-на тиздэрэ үһү. Улахан сылгыны тыыннаах иити бырыһыанын 99,4-тэн хаһан даһаны түһэртэх. Себүмэр ситиһи! Олор төрүөттэрэ туоханый?

Биллэн турар, оно сылгыны көрүү-истии технологията кырата суох суопталааһын иһин, киһи ити ситиһи сүрүн төрдө сылгы боруодатыгар сытар диір. Биһиги тыыыс усулуобуйабытыгар үйэлэргэ үөрэнэн, ньыматынан кэлбит бэйэбит саха боруода сылгыбытыттан ордук ханнык даһаны атын боруода суох. Ону үгүс сирдэргэ ыйааһыннаах кулун ылаары, саха бизлэрин ыраас эбэтэр хаан аһаардаах боруода атырдарынан саптарыы дэлээн, сизинчэрдээһин элбээн, дыһыннах саха боруода сылгыта аһыйаан, хаана уларыан иһэр. Бу улахан охсуулааһын уолуттаах сылгыһыт эгэр. Төбө диэтэххэ, сизинчэр биз саха бизиттэн үйэтэ 3-4 сылынан кылгас. Тымныыны тулуйумтуота, хаһан аһыйар дьобура саха сылгытыгар тийбэт. Ол иһин эбии аһылыкка—окко, бурдукка наадыһыта улаатар. Ол кэннэ, саамай кылаабынайа, төрөөбө аһыйах, сылын аайы төрөөбөт. Холобур, саха бизтэ 20 сыл ииттэххэ, 15 убаһаны бизирин сөп. Оттон сизинчэр биз 17 сыл бардаһына, 10-ча кулуну бизрдээһинэ махтал. Ону тэннээн көрүн.

Мин бу этигэ толору себүлэһэбин. Ону ааһан көрүүбүн. Чэ, холобур, биір сизинчэр убаһа саха убаһатынааһар 15 киһи этинэн ордуу бизрдин. Оччотугар, сизинчэр бизтэн 10 убаһаны ыллаххына, 150 киһи этинэн барыһырбыт курдук буолаһын. Оттон саха бизиттэн, ортотунан, 95-тии киһилээх 5 ордук ылбыт убаһаларын 475 киһи эти бизириэхтэрэ. Ол эбэтэр, кырата, саха бизиттэн сизинчэрдээһар 325 киһи этинэн элбэһи ылаһын. Ону харчытыгар таһар.

Өссө биір холобур. Сылгы иитиһигэр сүрүн көрдөрүү – төрөөбү ылыы. Кытарах биз –көндөй носоот эрэ. Ааспыт кыһын сылгы кыстыга өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн ыараханньык ааспытын бары билэбит. Көһөнүнэн өлүү элбэх, уопсай биз аһаарын кэринэ төрөөбөтө. Ол кэмнэ 200-чэк ыраас саха сылгылаах Нам улуунун "Борохай" племенной хаһаайыстыба (сип. А.Новиков) бизлэрэ 85 % төрөөбүттэр. Итинтэн да көстөрүнэн, саха боруода сылгытын иитэр, дэлэтэр быдан барыстааһа мөккүөрэ суох. Оччотугар, төрүт боруодабытын хайдах дэлэтэбит? Онуоха Николай Тимофеевич икки усулу эппит.

Маннайгытынан, сизинчэр бизни саха атырынан саптардааһа, түргэнник сахатыгар эбит. **Иккинчэн,** Ил Дархаммыт Айсен Николаев тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыы туһунан ыйааһар бу сылларга уруккулларга эбии 4 сылгы суботун сана тэрийэргэ сорул туруорбут. Өймөкөөн сылгыһыта олорго наар ыраас хааннаах саха боруода сылгыларын иитэн тарбатыааха дэһ баһалаах эбит. Бу суботтары ханна аһыаах? Онуоха мин санааһар Хоту өттүгэр арыый чугас, суоплаах-иистээх сиргэ Өймөкөөннө, Илин Энээр Чурапчыга эбэтэр Тааттага, Арбаа Энээр Горнайга эбэтэр Намна, онтон Бүлүү өттүгэр Сунтаарга аһар сөп этэ диһибин.

Хаһыакка аалтар салгыы өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн кулун дьыалабыай тахсыта, ортотунан, 60-65 % икки ардынан халбанньыр. Сороһор 50-тан эрэ тахсар дэһ табылыыссан көрдөрбүт. Төрүүх аһыйаһын төрүөттэринэн, сизинчэрдээһини таһынан, сылгы үгүс сирдэргэ дэриэбинэбэ киһи, ынах сүөһүнү кытта биһирэ сылдьан мэхчирэнэ тийбэтин, эбии аһылыкка үөрэнэн, хаһар дьобура мөлтөөбүтүн эппит.

Оттон салгыы биз төрөөһүнүн аһыйаһын биһир сүрүн төрүөтүнэн өртөөһүнү бобуу дэһ түмүккэ кэлбит. Кинилэр сылын аайы хаһыы сирийн түөрэ өртүүлэр эбит. Өртөөбөлүт буоллар, итинник үрдүк көрдөрүүнү ситиһиэ суоһа этибит дэһбит. Өртөөн айылҕаны ыраастыыбыт. Атын да тыа кыыллара, көтөрдөрө бары аһыраһаллар, уйаллар-тоһоллор. Ону таһынан сылгы иһэ үөннэмэйт. Олус да туһалаах, үчүгэй этии!

Түмүгэр манньыгы этэбин. Саһалар сэри иннинэ мөлүйүөн аһаарын курдук хаарыаннаах саха сүөһүтүн боруода быһыытынан эспиллит. Киһи сонньуйар, кыбыстар дьыалата!

Онон саатар, сахабыт боруода сылгытын эһимизбин! Онон бу сааһын тухары сүөһү, ордук сылгы иитиһинэн быһаччы дьарыктаммыт, бэтэринээр, зоотехник дэлээх, тыа хаһаайыстыбатын билимин хандьыдаата, саха сылгытын иитиһин көбүлээччи, дьобун киһи Николай Тимофеевич Винокуров этилэрин ылынан, төрүт баайытын — саха сылгытын дэлэтэр туһугар бары турунуобун!

Уйбаан ПОНОМАРЕВ.

Сахамедстрах

«САХАМЕДСТРАХ»: о правах и возможностях в ОМС в 2019 году

(Продолжение).

- Полагаю, следует уделить отдельное внимание деятельности страховых представителей СМК «Сахамедстрах», поскольку, как показало время, этот институт является реальным, действенным и высокоэффективным инструментом защиты прав застрахованных.

- Действительно, на протяжении двух лет в зоне пристального внимания Компании было полномасштабное внедрение трехуровневого института страховых представителей в Якутии – нового механизма взаимодействия страховых медицинских организаций с пациентами. В минувшем году начали свою деятельность страховые представители третьего уровня (страховые представители первого уровня АО СМК «Сахамедстрах» приступили к работе 1 июля 2016 года, второго – 1 января 2017 года).

Это 17 квалифицированных специалистов-экспертов медицинской помощи, которые наряду с индивидуальным информированием застрахованных лиц постоянно проводят контроль объемов, сроков, качества и условий предоставления медицинской помощи, занимаются разбором качества медицинской помощи, а также обеспечивают сопровождение диспансеризации и пациентов с онкологическим заболеванием. Ими за 2018 год проверено более 136 тысяч случаев оказания медицинской помощи, нарушения выявлены в 14%.

Также наши специалисты рассмотрели 197 письменных обращений застрахованных лиц. По сравнению с предыдущим годом количество обоснованных жалоб на медицинскую помощь увеличилось в 1,5 раза. Это свидетельствует о хорошем информированности граждан о своих возможностях в системе ОМС.

Отмечу, плодотворная работа СМК уже не раз получала высокую оценку специалистов и органов исполнительной власти Якутии и России. Компания «Сахамедстрах» по праву считается одним из лидеров по внедрению института страховых представителей в системе ОМС.

- Насколько активно участвуют в диспансеризации жители нашего района? Как я понимаю, эта кампания также является одним из важнейших направлений деятельности Компании...

В Чурапчинском районе в АО СМК «Сахамедстрах» застраховано 18502 человек. Действительно, диспансеризация, как способ раннего выявления и предупреждения заболеваний ставится во главу угла профилактической медицины. На использование всех ее возможностей ориентированы, в частности, наши страховые представители. В результате их деятельности из 21160 жителей района, подлежащих диспансеризации в 2018 году осмотр прошли 1883 человек.

- Думаю, стоит еще раз напомнить нашим читателям на какую медпомощь может рассчитывать застрахованный якутянин по полису ОМС в поездках по России?

- Скажу сразу, страховой медицинский полис, выданный АО СМК «Сахамедстрах» действует на всей территории Российской Федерации. Предъявив полис ОМС, вы можете получить бесплатную помощь в поликлинике или больнице, работающей в системе ОМС.

Согласно Федеральному закону «Об обязательном медицинском страховании в РФ» 326-ФЗ страховой медицинский полис действует на всей территории России в объеме, установленном Базовой программой ОМС. То есть необходимо понимать, что, находясь в другом регионе за пределами территории страхования, помощь по полису ОМС можно получить в случае возникновения нового или обострения уже имеющегося заболевания, когда лечение оплачивать нельзя. Плановое лечение мы получаем в той поликлинике, к которой прикреплены.

И напоследок хочу напомнить, в случае отказа в оказании медицинской помощи следует обращаться к своему страховому поверенному, либо в Территориальный фонд ОМС того субъекта, в котором отказано в оказании медицинской помощи. Телефоны Территориальных фондов ОМС всех субъектов РФ представлены на стендах лечебных учреждений. Также застрахованный может позвонить в единый контакт-центр здравоохранения республики Саха (Якутия) по бесплатному номеру: 8-800-100-14-03, он предоставит исчерпывающую консультацию и даст четкие инструкции, как действовать.

Лицензия АО СМК «Сахамедстрах»: ОС №2873 – 01 от 09 ноября 2016 г.

Кулун тутар ыйга

СҮҮЙҮҮЛЭЭХ СУРУТУУ СҮРҮН
ВИРИИНЭ ДИВАН ООНЫНОР!!!

СУРУТАРГА ТИЭТЭЙН!!!

САНА ОЛОХ

Сүрүн биринс анал мабатыннан
сертификатынан бэрилэр

Прокуратура иһитиннэрэр

Сокуону толорууга
бэрэбизрэкэ ыытылынна

Чурапчы улуусун прокуратурата «Хатылы нэһилиэгэ», «Чурапчы нэһилиэгэ» МТ территорияларыгар байдиз сылдьар ыттары тутуу туһунан ыыныллыбыт сокуону тутуууга бэрэбизрэкэ ыытта.

Көрүүтэ-истиитэ суох сылдьар кыыллар, чурпаан ыттар дьон олохтор, дорубуйатыгар улахан кутталы үөскэтэллэр. Кэлинки кэмнэ өрөспүүбүлүкэ ыттар киһиэхэ туһаллар элбээбитинэн, олохтоох бэйэни сапайыны дьаһалтала сөптөөх мизрэни ыыныах тустаахтар.

Бэрэбизрэкэ түмүгүнэн, Хатылы уонна Чурапчы нэһиликтэрин дьаһалтала 2019 сылга байдиз сылдьар ыттары бэрэбизрэкэ сөптөөх мизрэлэри ылыммататара келүүнэ. Ол курдук, буддьүөттэн харчы көрүлүбэтэх, тутуллубут кыыллары иитэргэ-харайарга анаммыт сир суох.

Маньк сокуон кэлиитин туоратар инниттэн улуус прокуратурата «Хатылы нэһилиэгэ», «Чурапчы нэһилиэгэ» МТ дьаһалтала кыыллары тутарга, харайарга тус эбэһинэстээгин ыйан туран, тустаах мизрэлэри ылыммататтын туһунан суукка сайабыллыаһыны түһэрдэ.

Суут сайабыллыаһыны көрөн баран, прокуратура сөптөөхтүк туруорсарын ыйда, нэһилиэк дьаһалтала тустаах дьаһалы ыппалларыгар соруйда.

Ону таһынан, «Хатылы нэһилиэгэ» МТ дьаһалтата Саха Өрөспүүбүлүкэтин Административнай буруй туһунан Кодексын 5.2 ыст. эппиэтинэскэ тардылынна.

Чурапчы улуусун прокуратурата.

БИТЭРИИЛЭР, ОБЪЯВЛЕНИЯ

Семен Прокопьевич Дьячковский аатыгар 1991 с. Одьулууннаабы 13 №-дээх ОПТУ-ну бүтэрбитин туһулуур В 474847 №-дээх диплом уонна А-1 844007 №-дээх сибидиэтэлистибэ сулпуттарынэн, дьинэ суобунан аабылаллар.

МАХТАНАБЫТ

Олунньу 17-19 күннэригэр Дьокуускай куорекка буолбут өрөспүүбүлүкэтээби «РОБОФЕСТ» күүнкуруска Чурапчы орто оскуолатын бэһис кылааһын үөрэнээччилэрэ Игорь Федоров, Никита Захаров, төрдүс кылаас үөрэнээччилэрэ Валера Дьячковский, Стас Флегонтов (сап. Евгений Вячеславович Прокопьев) баран күрэхтэһэн кэлбиттэрэ.

Билиги оболорбут үүнэллэрин сайдалларын туһугар көмөлөспүт биэр дойдулаахтыгыгар, Олимпийскай чөмгүтүн, Ил Түмэн дьокутаатыгар Павел Павлович Пилигиниэ уонна көмө-тирэх буолбут бары дьоммутугар улахан махталбытын тиздэбит.

Чугас дьоннот истин махталларынэн, алыстаах санааларынэн арыалланан, мэлдьи үрдүккэ дьулуһун, эстибэт эрчимнэниг, оболоргут тапталларынан кынаттанан, олоххо курдук дьоллоох олохтонуг!

Төрөппүттэр Мария Васильевна СТЕПАНОВА, Алена Ивановна ЗАХАРОВА, Евадия Кимовна ДЯЧКОВСКАЯ, Лариса Иннокентьевна ФЛЕГОНТОВА.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Куплю старые рога оленя, лося, изюбра.
Тел: 8914-123-00-92.

Чурапчы нэһилиэгин олохтообо

ИЛЛАРИОНОВ Иван Васильевич

бу дьыл олунньу 21 күнүгэр уфун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытын билэр дьонугар курутууан туран иһитиннэрэбит.

Оболоро, кийиитэ, балта, күтүөтэ.

Болугур нэһилиэгин олохтообо, күндү таабыт,

эһэбит, үлэ бэтэрээнэ

ДЯЧКОВСКОЙ Гаврил Егорович

бу дьыл олунньу 18 күнүгэр ыарахан ыарыттан олохтон туораабытын бары билэр дьонугар, аймахтарыгар, табаарыстарыгар курутууан туран иһитиннэрэбит.

Эдьийиэ Лина Егоровна оболоро, сизиннэрэ.

Кутурбаннарын тизрдэллэр:

- Күндүтүк саныыр убайдара, Болугур нэһилиэгин олохтообо, үлэ бэтэрээнэ Дьячковский Гаврил Егорович ыарахан ыарыттан соһучу олохтон туораабытынан, балтыларыгар, бырааттарыгар, аймахтарыгар Мырылаттан балтын оболоро Павловтар, Габышевтар.

- Ытыктыыр таадыра, Мындааайы бөлүөлөгүн олохтообо, үлэ бэтэрээнэ, туруу үлэһит, байанайдаах булчут Дьячковский Гаврил Егорович ыарахан ыарыттан соһучу олохтон туораабытынан, аймахтарыгар, чугас доботторугар Дьокуускайтан, Ытык Күөлтэн, Чурапчытан эдьийиэ Матрена Егоровна оболоро, сизиннэрэ.

Хоптобо нэһилиэгин олохтообо, үлэ бэтэрээнэ

ГРИГОРЬЕВА София Николаевна

ыалдьан олохтон туораабытынан, оболоругар, сизиннэрэр, биригэ төрөөбүттэригэр, чугас аймахтарыгар дириг кутурбаннарын тизрдэбит.

Хоптобо нэһилиэгин дьаһалтата, дьокутааттара, Диригнэзэби норуодунай хор кэлэктибэ, Диригнэзэби "Күбэй" хор бэтэрээннэрэ.

Кутурбаннарын тизрдэллэр:

- Тапталлаах ийэтэ Григорьева София Николаевна ыалдьан олохтон туораабытынан, биригэ үөрэммит доботторугар Семен Семеновича киһи дьиз кэргэнигэр, абатыгар Семен Степановича, биригэ төрөөбүттэригэр, чугас аймахтарыгар Дириг орто агрооскуолатыгар биригэ үөрэммит доботторо, кылаас сапайааччыта И.П. Корякин.

Күндү таптыыр ийэбит, эбэбит, хос эбэбит, эдьийиэбит, Хоптобо нэһилиэгин олохтообо

КИРИЛЛИНА Акулина Захаровна

бу дьыл олунньу 18 күнүгэр ыарахан ыарыттан соһумардык олохтон туораабытын билэр дьонугар, үөлээннээхтэригэр, аймахтарыгар курутууан туран иһитиннэрэбит.

Оболоро, сизиннэрэ, биригэ төрөөбүттэрэ.

Кутурбаннарын тизрдэллэр:

- Күндү санаастара, Дириг бөлүөлөгүн олохтообо Кириллина Акулина Захаровна ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, оболоругар, кийииттэригэр, күтүөттэригэр, сизиннэригэр, хос сизиннэригэр, чугас аймахтарыгар Чурапчытан Поповтар, Далбаевтар.

- Тапталлаах ийэтэ, Хоптобо нэһилиэгин олохтообо, үлэ бэтэрээнэ Кириллина Акулина Захаровна ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, кыыгыгар, биригэ үлэлиир кэлиэгизтэригэр, Дириг учаастактаабы балыһатын үлэһитигэр Софья Васильевна Аммосоваа улуустаабы киһи балыһа сапалтата, профкома уонна Дириг учаастактаабы балыһатын кэлэктибэ.

Кылаабынай эрдээтэр - Л.В. ГОРОХОВА.
Кылаабынай эрдээтэри солбуйааччы - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.
Эппиэттиир сэмрэтээр, сурук отдела - А.Н. ЗАХАРОВА.
Экзэмиэ, тыа хайааһысыйытын отдела - А.М. СЛЕПЦОВ.
Кэрэспэдиэтигэр - С.А. ЖЕНДИНСКЭЙ, М.В. ПЕТРОВА.
Танааччы - Л.К. ПОПОВА.
Бачээтээччи - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР
Правительствата, Чурапчы улуусун
«Сана олох» редакциянай-издательскай
холбоһук автономнай у-реждение
Российскай Федерация Россиянаахтар
СР управлениелыгар 2012 с. кулун тутар
15 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ -
ПН №ТУ14-0238.

Редакция, издатель
аадырыһа: 678670, Чурапчы
сал, Карл Маркс уул, 26 "а".
Телефоннарбыт: редактор
- 41-332, отделлар - 41-265,
41-358. E-mail: sanaoloh@mail.ru,
сайт: sanaoloh.ru,
instagram: @sanaoloh

Бачээкэ санаах: №13 (11570)
Күүмүйэ: 2 бэҕэ, лийэ
Ахсаана 1350. Халыыт сыанаһа: 10
Даллар эрдэр аттар санаа
редакция илгэһиммэр тиздэ ол туһунан
буулаһа. Сүдүкэ иһиттэр кылааһы
иһиттэр кылааһы иһиттэр кылааһы
иһиттэр кылааһы